

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 25. maja 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštnočekovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Pot iz stiske

Sedanja velikanska gospodarska stiska je potegnila skoraj vse človeštvo v svoj vrtnec. Vzroka dovolj, da so se zamislili nad vprašanji gospodarskega življenja tudi tisti, ki so sicer stali doslej na stališču brezobzirne rabe močnejših komolcev v gneči občestvenega življenja. In ki so k vsaki graji svoje brezobzirnosti skomignili: »Je že res, da je to za marsikoga hudo, pa kaj hočemo! Povsod v življenju je tako, pri ljudeh in pri živalih, da mora propasti slabotni, da razvije močni vse svoje sposobnosti in moči.«

Da, če bi bila resnična tista beseda o zmagi sposobnejšega, boljšega, močnejšega. Toda še za svet živalstva ne velja, vsaj v veliki večini ne, kolikor je sploh človeku mogoče doumeti ta svet po smotnostnih vidikih. Nezmisel pa je, uporabljati ta biološki zakon na socialno življenje ljudi. Pohabljen, bebast dedič milijonov, recimo, na eni, zdrav, sposoben, nadarjen otrok siromakov, recimo, na drugi strani, v nižinah družabnega življenja. Pa bo prvi uspeval povsod in vseskozi, oženil se bo in postavljaj dedno obremenjene otroke na svet, ki jim bodo njegovi milijoni prav tako lajšali življenje, da ne bodo niti čutili, kaj se to pravi, življenjski boj. Čutil bo ta boj tembolj drugi. In čisto mu ne bodo pomagali ne napor, ne sposobnost, ne pridnost in poštenost, da bi zmagal, zlasti če nima prekosmate vesti, če torej ni škodljiv občestvu. In še, če bo mogel govoriti o kakšni zmagi: kako klavrn bo njen uspeh v primeri s tistim, ki je padel prvemu sam v naročje.

Vse to je tako očitna resnica, da se človek čudi, kako je moglo spričo nje sploh kedaj dobiti v človeškem umu veljavo reklo o zmagi večvrednih v sodobni družbi. Prav v tej družbi, v kateri tako javno zmaguje z denarjem požlahtnjena brezobzirnost, nepoštenost, lažnivost, sebičnost. In da je moglo celo obdržati to veljavo dolgo dobo. Pa je že tako pri ljudeh: preprosta, navidezno logična in kakemu skrivnemu slabemu nagonu se laskajoča laž zajemlje duha množice bolj, nego manj preprosta, bolj zamotana resnica. K temu je treba še prišteti zanešeno povdarjanje lažnivih gesel s strani tistih, ki jim je življenjski pogoj, da se laž ohrani. In da prikrijejo njeno goloto in osamljenost, jo spopolnjujejo z novimi: o plemenskih vrlinah nacije, zgolj lastne seveda, o zavrženosti demokracije, in kar je še podobnih spoznanj za izkoriščanje lahkovernih in nespametnih ljudi.

Pa je prišla naenkrat velika svetovna stiska, in čez noč so se začele šibiti noge temu nauku, tej laži o zmagi boljšega. Saj ni šlo gladko, niti zlahka, to spoznanje. Ali le vse preveč drastični so bili njeni nauki: eden za drugim od »najbolj sposobnih« je odletel, propadel. Nazoren pouk, kakor ga še ni bilo! In še nekaj je postalo očitno, kar je bilo prej le bolj v globino in daljavo zročim umljivo.

Prej se je štel za dognano resnico, da je dobiček podjetnika čim večji, čim manjše so plače delavcev. Je to precej preprost način računanja povprečnega kramarčka: čim manj dam za plače, tem več bo ostalo meni. Nepreglednost trga odjemalcev do vojne, ko je bil vsakemu podjetniku odprt še ves svet, je utrjevala to mnenje.

Ali kar čez noč je prišla vojna, zaprla je meje gospodarskih ozemelj tako trdno, da jih še mir ni več mogel dobro odpreti. In danes se spet zapirajo te meje leto za letom močnejše. Včasih je lahko iskal tovarnar odjemalca po vsem širokem svetu, in če ta v enem kraju ni imel denarja, ga je poiskal v drugem.

Carinsko zaprtje mej pa je prisililo podjetnika, da je iskal poglavitnega odjemalca v lastni deželi. In mahoma mu je postalo jasno: ljudje morejo kupovati le, če zaslužijo, in tem več morejo kupovati, čim več zaslužijo. Če torej podjetnik-sosed izpira delavce, jim znižuje mezde, jih sili v stavke, zmanjšuje njihovo kupno moč za moje izdelke, zmanjšuje tudi moj dobiček. Sicer res, kočljivo je, to spoznanje preveč glasno pripovedovati, že iz

neke solidarnosti in pa seveda tudi, ko človek še ne ve, kako bo z zadevo v lastni hiši. Morebiti bi moral celo svojim delavcem povišati mezde, in pri lastnem žepu kaj rada odpoveduje vsaka boljša vednost. Da ostanemo pravični: treba je res že dobrega pogleda v razvoj in povezanost gospodarstva, da more premagati tesnosrčno in bojzljivo kramarsko-računarsko miselnost in dati človeku potrebni zalet. Ali ta povezanost je očitna, in kar veseli človeka, da se je vsaj v načelu tako dobro zaveda »Trgovski list«. Ta časnik je sicer glasilo pridobitnih krogov, vendar pa v prvi vrsti trgovcev, in zlasti mali podeželski trgovec čuti v lastnem žepu vsako stisko odjemalca.

»Trgovski list« torej piše:

»V tekstilni stroki gre n. pr. 30 odstotkov vseh izdatkov za delavske mezde. Če plačuje n. pr. eno podjetje delavce ali delavke po 8 Din za celodnevno delo, potem drugo podjetje ne more plačevati svojih delavcev po 20 ali 30 Din dnevno, če hoče konkurirati s prvim podjetjem. To je gospodarsko absolutno evidentna resnica. S tem pa seveda ne rečemo, da bi bila plača 8 Din na dan primerna in tudi ne nameravamo tako nizke plače količkaj zagovarjati. Če torej hočejo delavci preprečiti tako nizke plače, potem morajo delati nato, da se določi z zakonom, koliko sme v vsaki stroki znašati minimalna plača. Naj bodo delavci prepričani, da jim bodo stali vsi domači, in zlasti vsi solidni podjetniki krepko ob strani. Kajti nikakor ni namen domačih gospodarskih krogov, da bi bili delavci tako slabo plačani, da je njih potrošna moč skoraj enaka ničli. Tudi naši gospodarski krogi dobro vedo, da bi višja življenjska raven delavstva povečala tudi odjem vsega blaga, da bi višje plače oživile gospodarsko življenje. Zato tudi gospodarski krogi niso nikdar zahtevali znižanja plač javnih nameščencev, in zato so zlasti v slovenskih podjetjih nameščenci povprečno še vedno bolj plačani ko v državnih.«

K temu bi samo pripomnili, da »gospodarski krogi« v resnici niso bili vedno tega mišljenja. In brzokone še danes niso vsi. Mislimo tudi, da še ni dovolj, če se kako že preveč očitno dejstvo sicer

prizna, ali le bolj mimogrede in potem, ko ga že prezirati ni več mogoče, ne stori se pa prav nič zato, da bi se mu priznalo pravo mesto v gospodarskem ustroju, in da bi se iz njegovega priznanja in spoznanja izvajale tudi posledice. Naši pridobitniki in podjetniki imajo vendar svoje organizacije. Pa skoraj ne slišimo, da bi delali kaj drugega, kot posredovali in moledovali okoli »kompetentnih mest«. Ali ne bi kazalo, da bi poverili sposobne ljudi z znanstvenim raziskovanjem pogojev in osnov gospodarstva sploh in zlasti še slovenskega posebej. Kar se je na tem polju doslej pri nas storilo, je najmanjša zasluga tistih, ki se jih največ tiče. In pri vsej stiski — tudi sredstva za tako raziskovanje bi še najlaže utrpeli, laže vsaj, nego kdorkoli drugi.

Kajti le v pravem, znanstvenem spoznavanju razmer in osnov gospodarstva moremo najti vzvod, ki bomo z njim lahko našli pot do pametne ureditve gospodarskega reda in hkratu pravične preosnove družbe. Družbe, v kateri bo zmagoval in zmagal sposobnejši, boljši.

Prepričani smo, zmagalo bo boljše, sposobnejše na svetu. Pa ne v sedanjih razrvanih družbi, ampak mimo in preko nje. Zmagalo bo, kadar bo dalo sposobnemu, dobremu priliko in mogočnost, da stopi na mesto zanikarnega, slabega. Ta naša vera sloni na zaupanju, ne da bo zmagala dobrota sama na sebi, dobrota je pač sirota, ampak da bo zmagalo spoznanje, da je le v brezobzirnem zatoru lažnivih osnov družbe rešitev človeštva. Morebiti ni mnogo zaupanja v človeško krepost na sebi v teh besedah. Toda optimisti na slepo srečo niti ne čemo biti. Naš optimizem je resničen, realen: nič več ne zaupamo človeštvu in ne pričakujemo od njega, ko da se ravna po biološkem zakonu samohrane. Sodobni gospodarski red ključ v svoji stiski ljudem: »Plavaj na breg, sicer utoneš!«

Ni tukaj prostor in čas, da pokažemo nov gospodarski red v vsem njegovem ustroju. Tudi se ne bi hoteli vezati na katerikoli dogmatični družboslovni nauk, čeprav se prav dobro zavedamo propagandne moči takih naukov. Kajti zgodovina in psihologija človeštva nas učita, da se življenje ne uklanja rado doktrinam, da si marveč išče (svojevoljno vedno novih) potov. Iščimo torej te poti! Morebiti bomo hodili včasih bolj ob strani. A da le smeri in cilja ne zgrešimo!

Dollfussova Avstrija in njena ustava

III.

To je torej nova avstrijska ustava, ki je bila »sprejeta« zadnjega dne aprila, dne 1. maja pa razglašena in proslavljana z »navdušenimi patriotičnimi manifestacijami po vsej Avstriji«, kakor poročajo listi. Kako in kaj je s takimi manifestacijami, nam menda ni treba še posebej govoriti, saj jih poznamo že dolga leta iz vseh fašističnih držav in tudi vemo, kako se uprizarjajo. Kakor ni protizakonitosti, ki bi ne našla svojega advokata, tako tudi ni dejanja in ideje, za katero bi se ne našlo manifestantov, zlasti če se skriva za temi »idejami« primerna količina — ovsy in biča. Manifestacije so sploh eden najznačilnejših spremljevalcev fašizma, kajti kjer šepa prepričevalnost ideje same, tam jo skušajo podpreti s takimi »manifestacijami«. Mussolinijeva Italija celih deset let ni prišla iz njih.

Da jih nujno potrebuje tudi Dollfuss, bo že iz našega kratkega pregleda nove avstrijske ustave vsakomur jasno, saj je dobila z njo do lani res demokratska Avstrija sedaj — fašizem najčistejšega kova. Res je, da se ta na zunaj nekoliko loči od Mussolinijevoga in Hitlerjevoga, v bistvu so pa vendarle duce, Führer in kancler čistokrvni in rodni bratje.

Ne bomo analizirali posameznih delov nove avstrijske ustave, ker govori ta sama dovolj jasno in glasno. Poteptan in izruvan je sleherni demo-

kratizem, kajti začetek in konec vse oblasti je le pri kanclerju, vsi zbori in sveti so pa gola kulisa in komedija. »Državni svet« je sploh ves imenovan in ne svobodno voljen, prav tako tudi večina drugih svetov in iz teh se potem precedi zakonodajni zvezni zbor, s katerim se pa zopet lahko kancler poljubno igra. Pravi cinizem te komedije je pa dejstvo, da niti tako znamenito sestavljeno zakonodajno telo sploh nima pravice odpreti ust, temveč le nemo prikimavati k modrostim, ki mu jih servira vsemogočni kancler. Res, čudimo se, kako je mogel pri tem dejanskem stanju stvari neki naš dnevnik, ki je sicer oster in gotovo tudi iskren nasprotnik vseh fašizmov, še govoriti o »demokratskih momentih nove ustave.«

Bistveno vsebino daje demokraciji čim največja samouprava nižjih sestavnih delov, pa naj bodo ti socialnega ali teritorialnega značaja. V tem pogledu je nova Dollfussova ustava direktna negacija vsake demokracije, saj se nadrejeni organi s podrejenimi lahko poljubno igrajo ter njih načelnike (dež. glavarje, okr. glavarje, župane) skoraj po mili volji postavljajo in odstavljajo. Na Angleškem nimata niti vlada in kralj, kaj šele kak okrajni glavar, pravice odstaviti najskromnejšega vaškega župana, temveč pristoji ta pravica le sodišču na podlagi konkretnih obtožb občanov samih. Stagnje, kakršnega je ustvaril Dollfuss ni ne demokracija in ne korporacijski sistem, temveč najčistejša

policijsko-fašistična diktatura vsemogočnega kanclerja.

Kar pri malem avstrijskem kanclerju še prav posebno odbija, je pa njegova strahopetna hinavščina. Medtem ko sta utemeljila italijanski duce in nemški Führer svojo diktaturo z nekakim novim lastnim ideološkim sistemom, in je prišel vsaj Hitler do oblasti nekako po legalni poti, se je pa uveljavil mali kancler na protizakonit način in se je pri tem vse čas strahopetno skrival za — papežev hrbet.

Poznamo znano papeževo okrožnico »Quadragesimo anno« in ji brez nadaljnega priznavamo tudi veliko vrednost ter globok pomen. Glede na očitno krizo, v kateri se nahaja skoraj po vseh državah liberalna, to je parlamentarna oblika demokracije, svetuje papež v tej okrožnici, naj bi se poskusilo zgraditi nov družabni red na stanovsko podlagi. Papež torej nikakor ne zamerja demokracije, ker ta nujno sledi iz katoliškega svetovnega naziranja samega o naravnem pravu in nedotakljivih pravicah osebnosti, temveč priporoča za njeno ozdravljenje le novih, poglobljenih oblik, zgrajenih na prirodno socialno diferenciacijo družbe, kajti dosedanjo parlamentarno obliko demokracije je vladajoči kapitalizem skoraj povsod izmaličil. To je zmišljal »Quadragesimo anno«. In kaj je naredil iz te ideje — mali Dollfuss!? Že naš posnetek iz njegove ustave nam jasno in glasno dokazuje, da le — cinično karikaturo, ne, niti te ne, temveč le njeno direktno negacijo; saj nova Avstrija niti najmanj ni postavljena na stanove in njih samoupravo, kakor priporoča papež, temveč izključno le na kanclerjevo vsemogočnost. Stanovi tvorijo pri tem vozičku nekako — peto kolo. In niti o teh še sploh ne vemo, ali in za koliko bo v

njih prišla res do izraza kaka demokratična samouprava.

Čudimo se zato, kako morejo nekateri naši katoliški listi ta nestvor še nekako zagovarjati in opravičevati vsaj posredno s tem, da na vso moč podčrtujejo v njem to, česar sploh nima, namreč resnične stanovske ureditve. Še bolj se pa čudimo poklicanim katoliškim avtoritetam, da trpe, da se mali avstrijski kancler pri legalizaciji svoje diktature skriva pa hrbet Cerkev, kajti če kaj, potem to more in mora danes Cerkev le kompromitirati.

Prav tako moramo Dollfussa in njegovo ustavo odklanjati kot Slovenci. Vsi vemo, da je še danes v Avstriji 100.000 Slovencev, na tisoče Hrvatov in desetisoče Čehov, toda tudi ta, s cerkvenim plašcem pokrita ustava ne vsebuje niti ene črke, ki bi dajala kakršnekoli narodne pravice Nemcem. Da, bojimo se, da bodo naši koroški bratje izgubili še tista majhna zastopstva, ki so jih imeli doslej. Res je, da je Dollfuss zadušil še nevarnejši hitlerizem in preprečil za nas še nevarnost Anschluss, toda nikjer še ni zapisano za koliko časa. Nova ustava je bila dejansko oktroirana, zato bi bil kot katoličan moral vnesti vanjo nekaj določb za varstvo narodnih manjšin, če ima res kaj zmisla za krščansko pravičnost, a v vsem tem ni niti sledu. Še več, iz Koroške prihajajo glasovi, da bo nedavno izvršeno Dollfussovo ljudstvo štetje še daleč prekosilo vsa dosedanja . . .

Trajne politične vobede morejo temeljiti le na demokratičnih in etičnih načelih, a načela so samo enojna. Kakor odklanjamo ducejevo, Führerjevo, boljševisko in sploh vsako diktaturo, tako moramo tudi Dollfussovo, pa naj bo ta zavita v še tako poželjne fraze. Res je, da je današnja doba zmešala ljudi in pojme, toda so tudi načela, ki morajo biti neodvisna od kraja in časa. —c.

Industrijsko delavstvo in naš kmet

V »Kmetovalcu« od 15. januarja t. l. je napisal dr. Joža Bohinjec, ravnatelj OUZD, članek: Ali se naj kmet zanima za delavsko zavarovanje? Ta članek mi je poklical v spomin nekatera dejstva, o katerih je prav, da tudi drugi o njih razmišljajo. Pisec je pravilno poudaril povezanost vsega našega gospodarstva in njegovih panog. Vendar pa se le vse preveč kreta v miselnem krogu industrijskega sveta in si osvaja njegovo gledanje na položaj. Kmetovalci morajo iti vprašanjem, ki se tu načenjajo, že malo bolj do dna in si ne smejo delati iluzij, da bi bilo kmetu res že pomagano, če bi imela uradnik in delavec nekoliko boljše plače. Razkosanost kmečke zemlje, premajhen obseg zemljišč, zastarelo gospodarstvo, slaba organizacija kmečkega stanu onemogočajo, da bi naš kmet mogel uspešno tekmovali s kmetijskimi veleobrati, ki obvladujejo svetovni trg in ograjajo danes kmetov obstanek enak, kakor svoje dni veleindustrija po cehih organizirano obrt. Kmet se mora zavedati, da je kapitalistični gospodarski sistem njegov neizprosni sovražnik.

Vsa vprašanja o razmerju do industrijskega delavca mora presojati z vidika, da ga družijo s tem ista usoda in imata oba skupnega izkoriščevalca v mednarodnem kapitalu. Ta se iz umljivih razlogov prizadeva, da prepereči združitev in skupni nastop obeh, kar se mu je doslej še vedno posrečilo. Odtod žalostno dejstvo, da imata oba povsem ločene organizacije, oba šibke, brez udarne moči. Zlasti velja to še za organizacijo našega kmeta. Ko bi bil kmečki stan v državi trdno in enotno organiziran, bi ga ne bilo mogoče v tej meri izkoristiti kot danes in mu narekovati cene njegovih pridelkov.

Tožbe o neugodnem položaju naše industrije so pretirane. To velja posebno za kartelirane in monopolne industrije. So industrije, ki delajo še danes, v dobi najtežje gospodarske krize, s prav mastnim dobičkom in ki se jim obratni kapital obrestuje po 20 in več odstotkov. Ker so po carini zaščiteni, lahko svobodno izkoriščajo konsumente in splošno bedo še stopnjujejo. Kmetijski obrat pa je od leta 1929. naprej odločno pasiven, in ta pasivnost se mora pri sedanjih razmerah iz leta v leto stopnjevati. Industrija si v dobi slabe konjunktore pomaga z racionalizacijo obrata, odpustitvijo delavstva, večjim izkoriščanjem zaposlenih, z zmanjšanjem obratnih stroškov in si z zvišanjem carin ter izrabljanjem svojega monopolnega položaja zagotovi svoj dobiček. V najslabšem primeru začasno ustavi obrat. Vsega tega kmet ne more. Če bi imel upanje, da dobi zaposlitev kot mezdni delavec, bi sicer lahko svojo posest prodal, a tih upov danes nima, in zato mu ne kaže nič drugega, kot garati naprej, skrčiti tudi najnujnejše izdatke zase in za družino do skrajne meje in gledati, kako mu gospodarstvo kljub vsem naporom in vsej odpovedi propada. Analiza današnjega kmečkega gospodarstva nas prepriča, da pri sedanjih razmerah za našega kmeta ni izhoda. Industrialec izda morda za mezde 20% vrednosti letne proizvodnje, kljub temu še zasluži delavec povprečno 35 Din na dan. Če ocenimo vrednost letne proizvodnje našega kmeta, pridemo do zaključka, da zasluži dosti manj in da je v resnici najslabše plačani delavec v državi. Ocenil sem v

občini vrednost letne proizvodnje posameznih kmetij in pri bilancii vstel hrano, stanovanje, pijačo za kmetovo družino po najvišji tržni ceni v okraju in prišel do zaključka, da kljub življenju, ki se po svoji skromnosti ne da več stopnjevati, kljub slabi prehrani, pretirani varčnosti, ki se kaže v pogledu na higijeno, gospodari naš kmet z izgubo. Če cennim dnevnim zaslužek odraslega moškega samo z 20 Din, znaša letna pasivnost kmečkega gospodarstva toliko, da ga tira neogibno v propast. Lahko delamo bilanco kmečkega gospodarstva po katerikoli načinu in kriteriju, vedno se kaže pasivnost. Današnji kmetijski obrat ne prenaša več nobenih investicij, večjih popravil, nobenih slabih letin, nesreč pri živini ali boleznih v hiši. Kjer ga še tišče dolgovi, kjer je treba izplačevati dedščine in preživljati večje število gospodarsko neproduktivnih oseb, postaja njegov položaj obupen. Prav bi bilo zato, da se kmet zave, da je po svojem položaju mnogo bliže mezdnemu delavcu kot kapitalistu kljub zemljiški posesti, da je v resnici le delavec z lastnim orodjem (svojim živim in mrtvim inventarjem). Kapitalist se okorišča z delom mezdnih delavcev, kmet živi le od svojega lastnega dela in dela svoje družine. Število poslov je tako neznančno, da resno ne šteje.

Ali se naj kmet pri teh razmerah zanima za delavstvo in delavsko zavarovanje? Sam kot delavec ni zavarovan ne proti boleznim, ne proti nezgodam, še manj za primer onemoglosti. Torej bi se moral ne samo zanimati za svoje zavarovanje, odločno bi moral stremeti za njim. Prav slabo predstavljamo imamo o tem, kako obremenjujejo kmečko gospodarstvo preskrba prevžitkarjev in razne bolezni v hiši. Manj kot kdajkoli prenaša danes kmetijski obrat ta bremena. Zato bi moral OUZD postati ustanova, ki bi zajela tudi našega kmečkega človeka in se v tem smislu korenito preobraziti, ker danes ne služi prav nič kmečkim interesom. Članekar pravi, da je prav, če za sredstva zavarovanja prispeva tudi delavec. V resnici nosi danes delavec izključno vsa bremena zavarovanja, kajti kolikor prispeva podjetnik, toliko daje delavcu manj plače. Prav tako je, kakor pri trošarini in carini, ki tudi dejansko ne obremenjuje gostilničarja ozir. trgovca, ampak le konsumenta. Krivica je samo v tem, da vodijo zavarovanje tisti, ki zanj nič ne prispevajo.

Zavarovanje podeželskih sezonskih delavcev nudi tem prav malo. Zdravljenje je omejeno na določeno število tednov. Že zavarovanje stalnega delavstva pri OUZD je več kot pomanjkljivo. Pravo zavarovanje se mora pri nas še ustvariti, ker tako, kakršno je danes, komaj zasluži to ime. Večjega pomena je danes za kmeta zavarovanje delavcev plavžarske in rudarske stroke. Tu mislim predvsem na Mežiško dolino, Trbovlje in Jesenice. Kmečki dom je oddajal v plavžarsko in rudarsko industrijo velik odstotek svojih delovnih moči. Ker je obstajala v tej industriji starostno zavarovanje, je bila vsaka kmečka hiša mnenja, da bo njen človek na starost preskrbljen. Žal se je tudi tu izkazalo, da industrija zvaljuje bremena na kmečko ljudstvo in pošilja delavce, ko so pustili v podjetju svoje najboljše moči, domov na kmete. Pri nas nimamo, kakor v drugih državah, industrijskega delavstva, ki bi bilo že po dedu ali pradedu

zaposleno v industriji. Naše industrijsko delavstvo izhaja po večini neposredno iz kmečkega rodu.

V bivši Avstriji so imeli rudarji in plavžarji v tako zvanih bratovskih skladnicah sicer skromno, a za tedanje razmere zadostno in zanesljivo starostno zavarovanje. Močne rezerve teh bratovskih skladnic so proti volji delavstva naložili v vojna posojila. Tako so ti skladi skopneli, in po vojni prejemajo upokojenci mesečno po 20 Din (!) pokojnine. Zaman je bilo vse razkrivanje krivic, ki se tem ljudem godi. Decembra 1924 je izdalo ministrstvo za šume in rudnike »Pravilnik bratovskih skladnic«, ki je sicer uredil primernejše pokojnine (po dosluženi dobi največ 800 Din), žal pa država takrat ni vrnila bratovskim skladnicam, kar je prejela v obliki materialnih reparacij. Bratovske skladnice so tako prišle ob rezervni fond 100 milijonov Din. Ker tega fonda ni bilo, se niso dali spraviti v sklad prejemki in izdatki bratovskih skladnic, in te so zniževale pokojnine, dokler niso dobile skoraj značaj miloščine.

Huje kot to je drugo zlo. Ko je povojna konjunktura minila, so imela tujezemska podjetja svoje obrate že zracionalizirane in opremljene z najmodernejšimi stroji. Ta podjetja so v dobi konjunktore pridno odpirala nove žile in sklade ter donosnejše hranila za slabe čase. V rovih naših podjetij pa se je v tem času vršil »rop«, izrabljale so se samo izdatne žile. Ko so cene na svetovnem trgu padale, so bila tujezemska podjetja še vedno aktivna, naša pa kljub svoji zaostalosti v dobičku niso hotela zaostajati in pomagala so si na ta način, da so bremena prevajala na delavstvo. Zniževala so plače in si na ta račun poskrbela nove stroje, potem pa pometala na često delavce, ki so služili že po 30, 20, 10 let pri podjetju, po potrebi pa najela nove, mlade s kmetov, cenejše in neizčepene. Deloma so starejše delavstvo, ki bi še lahko delalo kakih 10 let, upokojili. Danes, ko bremena starostnega zavarovanja ne morejo več zvaljevati na prešibka ramena delavstva, kratko in malo izgarano delavstvo, ki je prišlo s kmetov, odpuščajo. Tako nosi danes kmečko gospodarstvo breme prekomernega dobička, ki ga je industrija uživala v dobi konjunktore. Izgaranega delavca, ki je dal podjetju vse svoje moči, pošiljajo nazaj na deželo, da ga mora kmetija preživljati kot prevžitkarja. Delavske organizacije so tu povsem odpovedale.

Vse to se godi kljub temu, da imamo pravilnik, ki določa, kdaj se mora priznati delavcu pokojnina. Celotno rudarsko raziščišče imamo, ki naj razsoja, kdaj pritiče rudarju pokojnina. V tem raziščišču sta dva inženjerja kot zastopnika delodajalcev in dva delavca. Odločilna je beseda predsednika, ki se sklicuje na mnenje zdravnika-izvedenca. Zakonodajalec je dal v členu 106. pravilnika raziščišču navodilo, da je upravičen sprejemati pokojnino tisti zavarovanec, ki je po 2/3 nezmožen izvrševati svoj poklic. Na to določilo se menda raziščišče sploh ne ozira in slišijo se lakonični izgovori: Kam bi prišla bratovska skladnica, če bi se ozirali na to določbo. Zdravnik se izjavi o splošnem telesnem stanju prislanca in če je kopač, rudar tudi do 90% nesposoben za izvrševanje svojega poklica, je še vedno 100% sposoben za pastirja. In vendar ni bil zavarovan kot pastir! Ta krivica se je dogodila že stotinam rudarjev z našega podeželja. Navajam značilen primer kočarja Smagurja Jožefa iz našega kraja. Po 20 letih službe kot kopač je bil pri TPD reduciran. Zdravnik bratovske skladnice (plačan od Družbe) mu je priznal 30% splošne zmožnosti za delo. Trije banovinski zdravniki so dognali 2/3 nezmožnosti in njegovo bolezen točno opisali, zdravnik rudarskega raziščišča — obenem železniški zdravnik — pa je ugotovil, da sploh ni bolan. Preiskava pred raziščiščem se je vršila kar med razpravo, s precejšnjo naglico.

Ta slučaj gotovo ni osamljen, prej bo tipičen za postopanje industrijskega kapitala z našim delavcem s podeželja. Zato je prav, da se začnejo kmečke organizacije bolj brigati za usodo teh svojih ljudi. Položaj kmeta je že dovolj žalosten, bremena, že dovolj neznančna, upreti se mora praksi, da industrija izrablja mlade delovne moči s kmetov, ko jih je izrabila, pa jih pošilja nazaj na deželo, v breme že tako vse preveč pasivnega kmečkega gospodarstva. Prav je, da se kmet zanima tudi za usodo svojega sotrpina med industrijskim delavstvom in se zaveda skupne usode vsega delovnega ljudstva.

V. M-r.

OPAZOVALEC

† Josip Kostanjevec

slovenski pisatelj.

H koncu prejšnjega stoletja, ko se je prikazal v slovenski književnosti naturalizem, je začel nastopati rajni Kostanjevec kot novelist v »Ljubljanskem zvonu«. Prva njegova večja povest je bila »Kotánjska elita« (l. 1898), nato Gojko Knafeljo (l. 1899), Noč (l. 1902) itd. Napisal je za Knežovo knjižnico l. 1903 povest Ella, pisal je za »Slovana«, za Mohorjevo družbo »Življenja trnjeva pot«, pisal

je za »Dom in svet«, za dnevnik itd. Rojen je bil l. 1864 v Vipavi, umrl je 20. maja t. l. v Mariboru.

Kostanjevec je bil učitelj na ljudski šoli, l. 1902 je pa postal vadniški učitelj v Ljubljani. Upokojen je bil l. 1910. Nekaj časa ravno pred svetovno vojno je živel tudi v Celovcu.

Kostanjevec ni bil vodilen književnik, bil je pa spreten pisatelj, dober pripovedovalec, ki je podajal slovensko življenje brez olepševanja in brez modrovanja in zavijanja v megle. Slovenstvo, tržanstvo in meščanstvo manjših mest je popisoval; zato so Kostanjevečevi pripovedni spisi prav domači, prav naši, prav slovenski pa še posebej zato, ker je Kostanjevec poznal sam iz lastnega spoznanja in izkušnje vse slovensko ozemlje: Kras in Trst, Kranjsko in Štajersko in Koroško, in pa ljudi v teh pokrajinah. Kdor dandanašnji bere Kostanjevečeve novele in povesti, se mu zazdi, kot bi se mu prikazal v ogledalu naš človek in naš kraj na razdobju stoletja in sicer tisti dnevni človek in tista vsakdanja družba, ki je obiskovala še čitalniške prireditve in se shajala v gostilnah zvečer ter politikovala in ljubkovala. Kostanjevec je deloma bolj živel literaturo kot jo je pa pisal; bolj temperamenten je bil v življenju in v družbi, kot pa v svojih spisih. Je pa bil darovit človek in vidna osebnost med tedanjim učiteljstvom. Ni bil hlapčevske nature in ni spadal med figure doline šentflorijanske. Če bi bil živel v drugačnih razmerah in v drugačnem okolju in ga ne bi bila podrla življenjska teža, bi bil gotovo drugače ustvarjal in zapustil še širšo sled za seboj v slovenski književnosti.

Kostanjevecem je legel v grob eden zadnjih nosilcev slovenskega realizma, ki je prehajal v naturalizem in ki je obvladoval slovensko knjigo pred tridesetimi leti.

Kostanjevec je bil tudi odbornik »Slovenske Matic« in je urejal nekaj časa leposlovne izdaje »Slov. Matic«.

Bojevniki, Jutro

Z »Bojevniki« ni »Jutro« nič zadovoljno. Najraje bi jih zamolčalo, če bi — šlo. Precej časa se je tudi prizadevalo v tej smeri. Pa le ne gre. Preveč je danes ljudi pri nas, ki niso prešinjani jutranje samozadovoljnosti, ki čutijo stisko, kakor jo »Jutrovi« gospodarji seveda ne čutijo, in ki iščejo izhodov.

Pretekli teden mu je leglo na dušo zborovanje »Bojevnikov« v Ribnici. Torej si je dalo napisati takšenle dopis:

»V Ribnici je bilo res mnogo ljudi; največ je bilo takih, ki so še danes odkriti punktaši

»Slovenija« hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem smislu bo posebno povdarjalo to, kar vse zavedne rojake družijo, ne da bi hotela s tem zanikati diferenciacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

»Kar so nam samo grozili, to so punktaši, ko so se vračali z ribniškega shoda, drugim že res naredili. Tudi iz Strug je prišlo na shod nekaj Sokolov. Ko so se vračali domov, so jih na hribu punktaški bojevniki pričakovali in napadli z noži. Enega so težko ranili. Vso glavo so mu razbili. Pri tem so vpili proti državi in rekli, da je prišel zdaj nov prevrat, ko ustava in postave ne veljajo več. Kričali so: »Zmaga je naša!« »Svinje dol!«

(Dopis navaja še druge, še hujše vzkliče proti največjim svetinjam našega naroda in naše države.) Kakor pravijo, so nekatere napadalce orožniki že zaprli.

Ljudje, ki so bili zraven, pripovedujejo sicer, da je bila stvar precej drugačna in da ni »Jutrov« poročilo niti v najdaljšem sorodstvu z resnico. Pa je kljub temu menda ta dopis Ribničana le premalo zalegel in ni mogel pomiriti razburkane krvi. Zato si je takoj za drugi dan preskrbelo »Jutro« dopis podeželana sploh o Bojevnikih. Takole se krega:

»Spričo vse te hinavščine more poštemu rodoljubu zavreti kri od ogorčenja in sramote. Zato vam kliče: Jugoslovanski dobrovoljci, če imate še kaj časti in poštenja v sebi, potem izčistite svoje čestite vrste hinavske navlake, sicer boste postali žrtev lastne neprevidnosti z nedoglednimi posledicami za vse Slovence! Zahtevajte od vsakega člana pismeno prisego, da je brezkompromisen za Jugoslavijo in da je za kralja in državo in pripravljen dati vsak čas svojo kri in življenje, pa boste takoj imeli razčiščene vrste.«

»Jutrovo« orožje je torej tistih največjih kalibrov, ki jih je imelo njega dni pripravljene zgolj za »klerikalce«, kar priča o resnih skrbeh. In o tleh, ki se spodmikajo.

Več luči!

Prvo vprašanje. Po Sloveniji se vrše številna zborovanja, ki vabijo k sebi občinstvo. Gospod urednik, povejte mi, ker hodite po svetu: Ali je res udeležba na teh zborovanjih velikanska?

Drugo vprašanje. Zakaj prihajajo te množice na zborovanja? Meni se zdi, da se hočejo odškodovati za dolga suha leta, ki so bila huda za želodec in možgane. Ali ni tako?

Tretje vprašanje. Ali ni prav, gospod urednik, da vlada na teh zborovanjih kritika? Gotovo je treba rušiti, ako je kaj preperlega in strohnelega, ker mora biti pri vsaki stavbi najprej trdna podlaga, da se zidovje ne krha in podere. Seveda: vseh govoric med ljudstvom ne smemo jemati za pristno kritiko. Sicer pa ne gre za osebe, ampak za načelo. Vprašanje je v tem, kako preprečiti v današnjem gospodarstvu izkoriščanje delovnega ljudstva, in tu bi bilo treba zastaviti sekiro.

Četrto vprašanje. Gospod urednik, ali se vam ne zdi, da novi ljudje malo povedo, kako si predstavljajo zboljšanje? Tu je jedro vprašanja. Ni dovolj, ako namesto starih imen pridejo nova. Tudi ne zadošča, ako v splošnem terjamo odpravo tega ali onega zla. Najti moramo način, kako se dá odpraviti zlo, in ta način skušajmo izvesti. Kakor v znanosti, tako je tudi v politiki potrebna metoda, ker gesel je kmalu dovolj.

Peto vprašanje. Po mojem ne gre to novo ljudsko gibanje do bistva vprašanja, ampak se naslanja na staro ogrodje, ki ga hoče prepleškati in tako utrditi proti rji. Ali ne, gospod urednik? Resnična demokracija vsega javnega življenja, ki odpira pot delovnemu ljudstvu, ne sme gledati nazaj, ampak naprej. Več luči!

Pogovor na cesti

(Dopis iz celjskega okraja.)

Sedel sem ob cesti pod lipo na koncu hiše ter poslušal pogovor dveh vaščanov. Pogovor se je sukal takole:

»Ti si bil na zborovanju »Boja« v Celju, kaj ne? Kako se ti je dopadlo?«

»Ne vem, kaj naj bi prav za prav rekel o tej stvari. Vpili so zoper korupcijo in govorili so o slabih časih.«

»Po kom so pa udrihali?«

»Udrihali so po nekaterih. Krivi so pa menda le vsi. Zakaj bi naj bil eden razkričan, drugi pa skriti? Udrihali so po »Jutro«; toda med njimi so bili ljudje, ki so »Jutrovci« ali pa so bili še nedavno. Jeseni l. 1931 je bil marsikateri prigajnač za tiste, po katerih sedaj udriha...«

»Ali je bilo dosti ljudi?«

»Pač, ljudi je bilo veliko. S tem pa še ni rečeno, da so bili vsi njihovi. Njih načela mi sploh niso jasna. Videl sem v Celju ljudi, ki so bili še včeraj politično z dr. Kramerjem, sedaj pa že skakejo okoli »borcev«. Lani oktobra meseca sem videl množice, ki so lovili ljudi za dr. Kramerja, malo da niso hlače izgubili, a danes so že »Prelomovci«. Tu pri nas vsaj je še tako.«

»Ali pa misliš, da bodo ti skakači sedaj odpovali? Pohod« in »Jutro«?

»Mislim, da ne. Dosedaj tega še menda noben izmed njih ni storil, vsaj tu pri nas ne. Ti bodo še naprej podpirali tisto, o čemer »Prelomovci« vpijejo, da je gnilo, da je ovaduško itd. Vidiš, tako je na svetu!«

»Kaj pa tvoj sosed, ki je bil s teboj?«

»Prav tako misli kot jaz in drugi štirje, ki so se peljali z menoj v Celje. Mi kmetje, ki delamo in trpimo, ne moremo kar tako zaupati ljudem, ki ne povedo, po kateri poti in s kakšnimi političnimi ureditvami naj bi bilo zboljšano življenje slovenskih ljudi, našega slovenskega ljudstva. Na »Prelom« pa tudi ni napisanega tistega gesla, ki ga ima na čelu list »Bojevniki«, namreč: »Svoboda, pravičnost, mir!« Slovenskemu človeku-trpinu je pa treba svobode, pravičnosti in miru!«

»Ali o svobodi in pravičnosti niso še posebno govorili?«

»Grmeli so zoper korupcijo in to zelo močno, da smo se čudili. Bile so to korajžne besede.«

»Vozili so se pa s posebnim vlakom, ne?«

»Menda! Sploh bi želel človek malo več jasnosti na vse strani, toliko rečem. Bolj razločnih meja je treba med enimi in drugimi, sicer se še zgodi, da bodo tisti, ki so na eni strani, obenem tudi na drugi, in da bodo čakali, kakor je neki govornik dobro povedal, da bo zmagal, potem pa vpili, saj smo bili vedno z vami.«

Tak je bil pogovor dveh resnih domačih mož. Vstal sem s klopi pod košato lipo ter se hotel vtakniti v pogovor, da bi še kaj izvedel in sem imel celo vrsto vprašanj na jeziku, pa sta moža stopila naprej ter se oddaljila. Fr. Č.

Temu dopisu dostavljamo, da krajevne organizacije stare zveze slovenskih bojevnikov, ki je bila naslednica »Zveze slovenskih vojakov«, ki je bila ustanovljena kmalu po vojni, še obstajajo, čeprav je bila zveza sama razpuščena. Tudi staro glasilo »Bojevniki« še izhaja v Ljubljani in lahko vsak pristopi k starim slovenskim bojevnikom, katerih krajevne organizacije so sicer včlenjene v »Boju«,

v katerem so pa včlenjeni tudi invalidi, četniki in jugoslov. prostovoljci,

Stari slovenski bojevniki imajo edino res pravilno geslo »Svoboda, pravičnost, mir!« »Prelom« je pa glasilo »Boja«, ne pa starih slovenskih bojevnikov, ki pa nimajo v »Boju« zastopnikov po številu svojih udov; kar bi bilo edino pravilno, ampak v enakem številu kot druge skupine, ki nimajo niti približno toliko udov kot stari slovenski bojevniki. V »Boju« odločajo sedaj predvsem jugoslov. prostovoljci in nekateri novi ljudje.

»Slovenija« hoče postati glasnik vseh stremljenj, težčih po duhovni svobodi in pravi demokraciji, po zbiranju in zenotenju naših sil v borbi za trajne pogoje našega obstoja kot narod. Kdor je z nami enih misli, ga prosimo, da se spomni svojih dolžnosti do lista.

Zopet znan glas

Dne 24. marca t. l. je govoril v senatu gospod senator Svetožar Tomič. Iz njegovega govora, ki ga je priobčil »Učiteljski tovariš« z dne 17. maja t. l., posnemamo, da je med drugim dejal: »...vsem našim šolam (osnovnim) primanjkuje neka važna stvar, primanjkuje jim skupnost v šolskem jeziku, terminologija pouka in popolna unifikacija pouka.« Uredništvo »Učiteljskega Tovarisha« je pravilno pripomnilo, da bi bila potrebna jasnejša izjava glede slovenskega književnega jezika. Vedno se ponavlja stari postopek: govori se o zenačenju jezika, ne da bi se povedalo določno, kateri jezik naj se zenači, ali slovenski in hrvaško-srbski ali samo hrvaško-srbski. Zadnje bi bilo pravilno; toda o slovenskem jeziku to ne more veljati, ker je prav tako književni in državni jezik kakor hrvaško-srbski.

Gospod senator Tomič je pa tudi dejal: »Ta velik nedostatek v naših šolah moramo čimprej odpraviti; kajti brez enotnosti v šolskem jeziku, brez terminologije pouka in brez popolne unifikacije osnovnega in srednjega šolstva si ne moremo misliti vzgoje enotne duše naše mladine, enotne ljubezni do domovine in naroda. Jugoslovanska nacionalna stranka, ki je danes na vladi in ki stoji na stališču integralnega edinstva Slovencev, Hrvatov in Srbov, mora ta nedostatek popraviti v naših osnovnih in srednjih šolah.«

Tukaj je šel gospod senator že dalje. Integralno edinstvo je celotno, popolno edinstvo,

A-a.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Naša slovenska narodna pesem

Pod tem naslovom piše ilustrirani tednik za radio-fonijo »Radio Ljubljana« med drugim:

»Naš radio se slejkoprej zadovoljuje z reproduciranjem starih, to se pravi, že dolgo fiksiiranih narodnih pesmi. Pa še ta krog je zelo ozek. Fantje na vasi so sicer primorani, da poiščejo od časa do časa kaj novega, to se pravi, manj znane-ga. To pa je tudi vse.«

Mi pojmuemo nalogo domače postaje v tem pogledu vse širje, zato bi močno priporočali, da poseže bolj neposredno v aktivno delo za našo narodno kulturo. Zakaj sicer proti njej in vsaki njej podobni postaji po Finžgarjevih besedah, ki nam jih je povedal za petletnico slovenskega radia, nevarnost, da postane zgolj — industrija duha in umetnosti... Koliko časa pa ostaneta duh in umetnost v takem »obratu«, pa ni nikako vprašanje.

Predlagamo zato naši postaji, naj začne akcijo za nabiranje novjših slovenskih narodnih pesmi. Ne le učiteljstvo, vsak poslušalec postane lahko sodelovalec pri tej akciji. Postaja naj zbira material, v pravem okrilju naj se ustanovi arhiv, in pravi ljudje naj takšno lokalno vezano narodno blago uredi in prirede. Nekoliko se bo potem že ublažila stiska za sporede narodnih pesmi in nekoliko zanimiveje jih bo lahko oblikovati.

Naša postaja naj bi pa tudi podpirala vsako že obstoječe stremljenje v tej smeri. To je njena moralna dolžnost.

„Naš val“

Pišejo nam:

Komisarijat radijske postaje v Ljubljani je odkril, da slovenskim kulturnim potrebam ne more zadostiti en sam radijski tednik. Začel je zato izdajati pred tedni glasilo »Naš val«, kateremu del slovenskega časopisja posveča posebno veliko po-

zornost in počašča skoraj vsako številko s posebno laskavo notico.

Zeljo imate glede spolnitve lista? Priznavate potrebo njegovega obstoja, le predstavljali ste si ga drugačnega, reprezentativnejšega! Omogočite dvig lista z rednim plačevanjem naročnine in z nabiranjem naročnikov-plačnikov!

V rubriki, ki se je v deveti številki »Našega vala« pojavila pod demokratičnim geslom: »Slike po željah naših naročnikov« bo uredništvo najbrž priobčevalo slike priljubljenih četnikov in tivolskih junakov.

Ne malo nas je iznenadilo dejstvo, da je uredništvo odprlo to rubriko z dvema Kreftovima slikama. Krefta so, kakor znano, hitlerjevski četniki zaprli v koncentracijsko taborišče, ker je bil osumljen protifašističnega delovanja.

Več radijskih abonentov.

Nova fašistična žrtev

Fašisti so nedavno zaprli Slovenca Marijana Čotarja iz Rojana pri Trstu. V ječi so ga mučili, kakor je to že navada pri nacionalnem zasliševanju. Sedaj pa poroča fašistična laška policija, da je skočil Čotar 11. t. m. s tretjega nadstropja tržaške kvesture na dvorišče in se pri tem ubil. Poročil o takih in podobnih samomorih smo že precej vajeni, kar vlada v nekaterih državah preropeni nacionalizem. Ljudje po navadi takim novicam nič kaj preveč ne verjamejo, to se pravi verjamejo že, da je tisti nesrečnik umrl zaradi padca na dvorišče, ne verjamejo pa, da bi bil skočil sam, temveč se jim zdi verjetnejše, da je bil »skočen« od policije. Sicer pa tudi, če bi bilo fašistično policijsko poročilo v tem ali drugem primeru resnično: ali ne govori prostovoljna smrt mladega, odločnega človeka v ječi najmanj toliko, če ne več, zoper fašistične biriče, kakor naravnost zasnovani in izvedeni umor. Človek, ki ima življenje pred seboj, ki potrjuje to življenje vsak dan v trdem boju, ne tak človek ni nameren, preišljati samomorilec. Če se je pa kljub temu odločil za prostovoljno smrt, je moralo postati življenje zanj že takšna muka, da mu je ubila vso življenjsko silo, vso moč in brzkone tudi že vso razsodnost.

Od primera do primera je dobro, če se ustavimo pri takih dogodkih in če malo razmišljamo o njih, o vseh okoliščinah, ki so jih povzročile in o okolju, ki jih je rodilo. Pa bomo razumeli marsikaj. Zlasti še fašistično zablodo, tega zakonitega potomca zoologičnega nacionalizma.

Okoli korupcije

Nedavno tega

napadel »Bojevnike«, ki da podtikajo možem sedanjega režima vse mogoče, ne upajo si pa s stvarnimi obtožbami na dan.

Dejansko mu je odgovoril osebno omenjeni Stane Vidmar še na celjskem zborovanju »Bojevnikov«, kakor beremo v »Prebomu«:

»Visoki generali brez vojske so napovedali divjo ofenzivo proti našemu pokretu. Trobijo alarm, bijejo plat zvona, kličejo v boj vse, kar leze in gre. Samo smola je to, da za njimi tako malo ali nič ne leze in ne gre.

Toda oni trobijo in kličejo, pozivajo in rotijo, kajti nevarnost je velika in strašna. Prekucuhi so pred vrati, boljševiki, defetisti, punktaši, avstrljakanti, celo protidržavni elementi, separatisti, skratka cel pekel se je združil proti nedolžnim in angelsko čistim pravičnikom.

Tovariši! Bridka resnica je, da je nevarnost velika in strašna. Velika in strašna nevarnost je za mastna korita in udobne in donosne stolčke.

Strašna nevarnost proti lepemu, udobnemu in komodnemu življenju teh laži-generalov.

To neumno ljudstvo, pravijo generali, naseda nekim borcem in se zbira proti volji, da celo proti izrecni prepovedi teh strahovalcev, kar na zborih, da protestira in obsoja tako grozno plodono in tako strašno nesebično delo teh žrtev za narodov blagor.

S kakšno pravico, tovariši se prav za prav zbirate? Kako si predrznete sploh odpreti usta vi, vojni dobrovoljci, ki ste na bojnih poljanah prelivali kri za osvobodjenje naroda, za vstajenje naše velike Jugoslavije? Kako si predrznete izrehati svojo sodbo vi, vojni invalidi, ki ste žrtvovali svoje najdražje, svoje zdrave domovine, kako vi, bojevniki, ki ste na Soči krvaveli in padali, braneč lačnemu tujcu dostop v naše slovenske pokrajine? Kaj hočete res, vi bojni tovariši in četniki, dvigniti svoj glas proti vsem krivicam, proti zlorabam, nepoštenosti in nemoralnosti? Kaj niso vendar poklicani, da govorijo v prvi vrsti tisti, ki imajo patent za to, ki so med vojno čepeli doma in tuhtali in kalkulirali, kdo bo zmagal? Morda pa je najbolj poklican tisti, ki je med vojno imel v žepu potni list, da bi lahko prišel v inozemstvo in se priključil borcem za svobodo in neodvisnost Jugoslavije, pa je to odklonil, ker še ni bil gotov, kdo bo zmagal.«

»Zato tovariši, in samo zato nas izzivajo, da bi privlekli na dan razne korupcijske zadeve iz ožje domovine. Radi bi, da bi se zapletli v razne procese, ki bi radi izbiranja dokazov vezali naše sile in v katerih bi končno s pomočjo zveze in vplivov, ki jih imajo, končali brez pravega rezultata. Poznamo te stvari, pa ne gremo na to polje, čeprav bi prav lahko povedali n. pr., kako so svoj čas ti angelsko čisti veljaki dobivali delnice neke premogokopne družbe po tečaju Din 89.75 ter jih takoj oddali nazaj banki po Din 600.— in Din 625.—. Lahko bi povedali, da je na ta način veliki mojster teh čudnih idealistov in njihov prvoboritelj zaslужil ogromen znesek. Lahko bi povedali tudi, kako in na kakšen način je hotel vriniti ta mogočnejši ljubega brata v upravni odbor iste družbe, da mu osigura dobro korito in ga preskrbi. Pa kam bi nas zavedlo to naštevaje. V raznih arhivih se zbirajo dokazi, katere znašajo brez našega poziva razne žrtve te brezvestne požrečnosti. Lep kupček jih je, zelo, zelo zanimivi so in čakajo dneva, ko bodo prišli na vrsto, da izvrše svojo nalogo.«

Pesem „Soča voda“ je — protifašistična

Dne 19. maja je bil v neki goriški gostilni aretiran 32letni delavec Ivan Gorjup. Policija je Gorjupa po dvodnevem zaporu izročila sodišču, ki ga je obsodilo na 14 dni zopora in 250 lir globe. Kot vzrok obsodbe navaja sodišče, da je omenjeni Gorjup »s prepevanjem protirežimskih in protidržavnih popevk v javnem lokalu, vzbudil nerazpoloženje do fašizma in italijanske države«. Kakor smo informirani, je na tej obtožbi le toliko res, da je Gorjup prepeval razne nedolžne slovenske pesmi, kot so »Soča voda«, »Ti si Milka moja« in slično. Ostro obsodbo moramo potemtakem tolmačiti kot zlobno teroriziranje vseh, ki se le v najmanjši stvari pokažejo Slovenci, ali pa kot visoko omejenost sosedov, ki imajo ljubavno slovensko pesem za protidržavno! Oboje je mogoče! »Istra.«

Zločinstvo kvestorja Modestija. — Njegovi zločini prihajajo na dan

V zadnji številki smo prinesli vest o koncu Modestijeve kariere, ki je bil po premestitvi iz Gorice v Bologno in bil tam odstavljen radi vzrokov, ki nas prav za prav ne zanimajo. Modesti nas zanima le toliko, kolikor je bilo njegovo brezvestno delo v zvezi z našim toliko preganjenim in trpinčnim ljudstvom. Modestijevo delo so izgoni slovenskih duhovnikov iz Goriškega, ki so sledili v malih presledkih: župnik Čemažar Franc iz Opatjega sela, Franke Ivan iz Ogerskega i. dr. Njegovo delo so bila tudi razna podtikovanja, kot smo že zadnjič poročali; celo po fašistih organizirani zločini so bili storjeni po njegovih navodilih samo zato, da se je lahko znašal nad nedolžnimi domačini in si tako skušal utrjevati svoj stolček. Pa vse to mu ni mnogo pomagalo ali mu je morda celo škodilo. In danes, ko vemo za navedena in druga njegova dela, se vprašujemo: kdo je poškodoval Arnaldov drevesce v Rihemberku in drugod po Goriškem? Ni li morda tudi Modestijeva zasluga, da čaka že skoraj leto dni sedem fantov iz Rihemberka obsodbe v zloglasni rimski ječi Regina Coeli? »Ves Rihemberk ve, da so navedbe, ki obtežujejo sovaščane, neresnične, izmišljene od kdo si vedi koga. Vsi domačini dobro vedo, da so bile klicane priče v Gorico, kjer so bile primorane potrditi uradne navedbe, in da so se priče, ki so bili sami domačini, izrazile, ko so se vrnile, da ne bodo mogle obtoženim več odkrito pogledati v oči. Kaj naj rečemo na take izjave danes, ko vemo o drugih celo uradno ugotovljenih podtikanjih? Samo eno je res, da so Rihemberčani: Križman, Piščanc, Zgonik, Sever, Čebren, Pečenko in Birska popolnoma nedolžni in da so samo žrtev enega ali drugega oblastnika, ki si hoče pridobiti zaupanje v fašističnih vrstah.

»Istra.«

Svoboda znanosti in „Jutro“

»Jutro« je včasih hudo vneto za svobodo. Vsaj za svobodo pri drugih in seveda za tako, ki je zgolj njemu všeč. Tako se razgorčuje nad »svobodo znanosti pod klerikalnim režimom« na Dunaju, češ da je ta odvezel narodno-socialističnemu profesorju Otmarju Špannu pravico predavanja. Saj je čisto gotovo, da pod Dollfussovo diktaturo ne bo preveč svobode, kakor je pač pod nobeno diktaturo še ni bilo. In le tisti, ki je vedno in povsod za svobodo, ima pravico, da pove ob takih in enakih prilikah svoje mnenje. Tu bi pa samo ugotovili, da je Špannova znanstvenost precej take vrste, da bi — s primernimi spremembami seveda — lahko sodeloval pri kakšnem listu. Samo en primer njegovega stvarno-znanstvenega duha. Vseučiliška knjižnica je sklenila, nabaviti si Masarykova znanstvena dela. Špann je to odklonil z zaznamkom: »Masaryk je sicer predsednik neke tatarske republike, pa še davno ne učenjak.« Torej zaznamek, ki bi odlikoval vsakterega nacionalističnega »znanstvenika« in »vodnika«.

ki ji pripadajo. Narodi in ljudstva, ta se ne bodo brigala za take »znanstvenike«.

Davčni zakon

O našem davčnem sestavu je govoril predsednik trgovskega zbora v Skoplju Nedeljko Savič, kakor poroča »Trgovski list«:

»Novi davčni zakon je trgovstvo materialno tako zadel, da gre že za eksistenco trgovcev. Vemo, da država potrebuje denar, vemo tudi, da bodo trgovci vedno eni prvih državljanov, toda tudi trgovec se sme obdačiti le po njegovi pridobitni sposobnosti. Nesorazmerno manj od trgovcev plačujejo davkov delniške družbe in veliki bogataši. Kdor ima manj otrok, plača prav tako manj davka, ko tisti, ki da državi mnogo sinov. Ali je to pravica! V Borovu je tvornica (klici: Bat'a), ki ima svoje lastne taksi-aeroplane, da ž njimi obiskuje stranke. Ta velikanska tvornica pa plačuje le 162.000 Din davka! Nad 20.000 naših čevljarjev je uničenih zaradi te pri nas popolnoma nepotrebne industrije, a vseeno se ta podpira in pospešuje. Če bi vsak teh uničenih čevljarjev plačal na leto samo 200 Din davka, bi dobila država na leto 4 milijone. A kaj plača Bat'a!«

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in razširjati knjigo »Egy tolpalutuyi Flöd Az elszeketot Devilvidek regenye«, ki jo je spisal Tomas Istvan in je izšla v Budimpešti.

Sodnik umoril odvetnika.

V Boljevcu v Srbiji je ustrelil sodnik Nikola Stojanović odvetnika Živka Pavloviča. Vzrok je sovraštvo, ki se je še stopnjevalo zaradi odvetnikove grožnje Stojanoviću, da ne bo več dolgo sodnik v Boljevcu.

Hrvaški emigrant obsojen.

Na Dunaju je bil obsojen hrvaški emigrant študent Vladimir Singer zaradi hudodelstva po zakonu o razstrelivih na šest mesecev težke ječe in izgonom iz države. Razprava se je vršila tajno.

Zveza slovenskih kmetov

se je osnovala v kranjskem okraju. Mišljena je kot nepolitična in nestrankska organizacija. »Gorenjec« poroča, da namerava prirediti ta zveza v nedeljo 10. junija t. l. ob 15. uri v Naklem velik kmečki tabor.

Tudi znamenje, kako skušajo danes ljudje izven priznanih političnih strank uveljaviti svoje želje in težnje.

Svoboda besede v Bolgariji.

Očitno zadovoljnega srca poroča »Jutro« o bolgarskem prevratu in o prejšnjem ministrskem predsedniku Mušanovu, ki so ga izpraševali »novinarji«:

»Novinarji, ki so se medtem na poziv vlade zbrali na policijski direkciji, so takoj obkolili Mušanova in ga obsuli z vprašanji, kaj se dogaja. »Obrnite se na koga drugega«, je malobesedno odvrnil, sicer vedno naproti novinarjem zelo zgovorni g. Mušanov, »mene pa pustite pri miru! Sedaj boste že videli tudi novinarji, ka se pravi parirali!«

Krščanstvo in demokracija.

Na zborovanju krščansko-socialne ljudske stranke v Kraslicah je govoril ravnatelj Magerl tudi o fašizmu, kakor beremo v »Prager Presse«:

»Fašizem pri nas, to je uničenje določene demokracije, pomeni za nas Nemce in nemske katoličane politično smrt. Odločno stojimo za demokracijo, ker moremo le tako uveljavljati svoje zadnje pravice. Celotna država je tudi v nasprotju do krščanskega naziranja, ki odklanja tako državo, ki se je postavila samo sebe za najvišjo vrednoto, ki hoče vladati nad vsem prav do globin prepričanja. To nasprotuje naravnemu pravu, krščanskemu naziranju o osebnosti in je povratek v antično pojmovanje države.«

Zadolženost slovenskih obrtnikov.

Na obrtniškem kongresu v Skoplju je predložila ljubljanska Zbornica za TOI zanimive podatke o zadolženosti slovenskih obrtnikov. Po tej statistiki znašajo vsi dolgovi slovenskih obrtnikov (pri čemer krediti pri Zan. banki niso vštet) 111,701.000 Din. Od te vsote je 29,321.000 kratkoročnih, 82,309.000 pa dolgoročnih kreditov, od katerih se eni ko drugi obrestujejo po 7 do 12%. Posojila pa so bila dovoljena slovenskim obrtnikom od 21 regulativnih hranilnic za 41,342.000, od 4 bank za 8,790.000 in od 173 kreditnih zadrug za 61,568.000. Od teh dolgov bo, kakor se pričakuje, v redu plačanih za okoli 30,000.000, 56.4 bi se moglo dobiti v obrokih in s težavo, 25.4 milijonov pa le s prisilno izterjavo. Od 22 tisoč obrtnikov je zadolženih v denarnih zavodih 5251 obrtnikov.

»Trgovski list.«